

زبان کنونی آذربایجان

استاد محترم آقای دکتر ماهیارنوابی با نشر مقالات محققانه‌ای درباره زبان کنونی آذربایجان بجویندگان این رشته بهره کافی رسانیدند نگارنده نیز که از دیرباز مشغول مطالعه در اطراف این موضوع بود اینک اطلاعات خود را که بمنزله ذیلی بر تحقیقات ایشان است بنظر خوانندگان ارجمند میرساند :

الف - علاوه بر تبدیل حروفی که استاد متذکر شده‌اند تغییرات زیرین نیز قابل توجه است :

۱- گاهی \hat{a} فارسی در این زبان به o بدل میشود مثال :

ناخوش = نوخوش $noxox\hat{a}$ (برای هم آهنگی با وایل مجاور)

چاله = جولا $jol\hat{a}$

۲- گاهی $\hat{a}b$ به ow :

خوناب = خینو $x\hat{e}now$ (بین i و e بسیار کوتاه)

خونابه = خینووا $v\hat{e}now\hat{a}$

تاب = تو tow

بدین قسمت ضمن تبدیل (b به w یا v) اشاره کرده‌اند. در صورتیکه اگر جداگانه ذکر مینمودند شایسته و مقرون بصواب بود چه صرفنظر از تبدیل حروف در این لهجه ow در چند مورد به معنی آب بکار رفته است مثل :

(خینو = خوناب) - (گرو $garow$ = آب گر «چرب») - (قنو $\hat{s}anow$ = محل

عبور آب مخصوصا در کنار خیابانها) - (نمو $namow$ = رطوبت) - (دنو $\hat{d}anow$ آبی که هنگام دانه بستن غلات بدان رسد) و...

۳- گاهی $\hat{a}w$ به ow :

ناو = نوو now

ناودان = نودان $nowd\hat{a}n$

ناوه = نووا $now\hat{a}$

۴- گاهی b به m :

بهانه = ماهانا $m\hat{a}h\hat{a}n\hat{a}$

۵- تبدیل p به f :

f arayanda = پراکنده = فرینده

۶- وگاهی p به b :

cubux = چپق = چوبوخ

۷- تبدیل ج (j) به ش (š) :

angaš = انگش (نام محلی است)

ولی بیشتر موقعیکه (ج) پس از ساکنی قرار میگیرد حرف ساکن حذف و ج به ش بدل میشود :

rašbar = رشبر (وگاهی رنجبر تلفظ میشود)

nāriš = نارنج = ناریش

vāsməš = باسمنج = واسمیش

xaš = خرج = خش

bürüş = برنج (فلز) = بوروش

šuluš = قولنج = قولوش

ولی اگر در جمله ای متعاقب مثالهای مذکور (پس از ج) وایلی قرار گیرد کلمات فوق بصورت اصلی تلفظ میشوند : (xarj-im = خرج من) - (vāsminj-â = بیاسمنج) و غیره .

۸- تبدیل چ (c) به ش (š) :

piš = پیچ = پیش

heš = هیچ = هس

sâšma = ساجمه = ساشمه

۹- وگاهی چ (c) به ج (j) :

jolâ = چاله = جولا

۱۰- تبدیل ح (h) به خ (x) :

âxmâx = احمق = آخماخ (مخصوصاً در دهات)

۱۱- گاهی (د) به (ذ) :

günbaz = گنبد = گونبد (مطابق تلفظ قدیم)

۱۲- تبدیل r به n :

nüşül = روشور = نوشول

širbiniš = شیربرنج = شیربنیش

məndâr = مردار = میندار

۱۳- تبدیل ژ (ž) به ج (j) :

ژنده = چندا jəndâ

۱۴- تبدیل ع به ح :

طالع = طالح tâleh

طمع = طاماح tâmâh

طعمکار = طاماحکار tâmâhkâr

معمار = محمار mehmâr

متاع = ماتاح mâtâh

۱۵- تبدیل l به r :

پل سنگین = پورسنگی pürsangi

تلمبه = تورومبا turumbâ

مخمل = مخمر maxmar

۱۶- تبدیل m به n :

ممکن = مونکون münkün

مبارک = نوبارک nubârak

۱۷- تبدیل n به l :

نیسان = لیسان leysân

نیمه (نصف خشت) = لومه lüma این کلمه در مورد مرغهای خانگی که بی دم باشند نیز بکار میرود

نیل = لیل lil

نیلوفر = لولفر lülfar

۱۸- n = m :

بادنجان = بادیمجان bâdimjân

پرچین = پرچیم parcim

۱۹- d = m :

در کلماتیکه نون مشددی موجود باشد گاهی (دال) جانشین تشدید میگردد :

فن = فند - فت fand-fat

مظنه = مظنده mazanda

۲۰- تبدیل v به b :

وفا = بفا bafâ

وفات = بفات bafât و bâfât

وبال = بابال *bâbâl* در عبارت (بابالی اوز بوینونا - یعنی وبالش
بگردن خود)

۲۱- $\ddot{u} = u$:

dürbün دوربون = دوربین
güſvârâ گوشوارا = گوشواره
lûla لوله = لوله
jüja جوجه = جوجه

۲۲- $u = i$:

ſüſâ شوشه = شیشه
dürbün دوربون = دوربین
jüva جیوه = جیوه

بدین قسمت نیز اشاره نموده اند ولی در آوردن مثالها و ایلهای ($u = \ddot{u}$ فرانسه) و ($ou = u$ فرانسه) را بهم در آمیخته اند بطوریکه دیوار بصورت *düvâr* و تومار بشکل *tümâr* قد شده در صورتی که تلفظ این کلمات بصورت *duvâr* و *tumâr* معمول است

۲۳- $n = i$:

xurjun خورجون = خورجین
duvnâ دیوان = دیوان
duvâr دیوار = دیوار
rafux رفوخ = رفیق
lumi لومی = لیمو
ümüd یا umud اومود = امید

۲۴- $e = i$ (کسره) :

befâyda بفایدا = بی فائده
beymân بیمان = بی ایمان
begünâh بگوناه = بی گناه
benâvâ بناوا = بینوا
bejâ بجا = بی جا

۲۵- گاهی $o = \ddot{u}$:

bülbül بولبول = بلبل
günâh گوناه = گناه
jüma جومه = جمعه

بدینقسمت نیز اشاره شده ولی اکثر مثالها با اشکالانی توأم است چه :

ترب بشکل *tərp* و *təp* متداول است نه *türb*

امید بشکل *umud* نیز تلفظ میشود .

استعمال پل (بتنهائی) بصورت *pül* معمول نیست

کلمه تهی بشکل *tühi* اصلاً بکار نمیرود .

ب . گاهی بعضی از کلمات حذف میشود :

حذف ع :

afi	افی	=	افعی
anâm	انام	=	انعام
beyânâ	بیانا	=	بیعانه
beyâr	بیار	=	بیعار
jüma	جومه	=	جمعه
zafrân	زفران	=	زعفران
yâni	یانی	=	یعنی
nal baki	نل بکی	=	نعلبکی

در اینمورد فارسی ادبی و لفظ قلم ملاک عمل قرار گرفته است چون پارسی زبانان نیز

اغلب در موارد مذکور (ع) را تلفظ نمیکند

حذف ه :

mâcâ	ماچا	=	ماهچه
âsdâ	آسدا	=	آهسته

حذف او u :

alca	الچه	=	آلوچه
fâldâ	فالدا	=	بالوده

و گاهی باول بعضی از کلمات فارسی الفی اضافه میشود :

išamba	ایشمبه	=	شنبه
isganja	ایسگنجه	=	شنکجه
arišta	اریشته	=	رشته